

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

**Факультет права, гуманітарних і соціальних наук
Кафедра публічного та приватного права**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних (семінарських) занять
з дисципліни

«ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ»

для здобувачів вищої освіти денної форми навчання

ОС «магістр», спеціальності D8 «ПРАВО»

(електронне видання)

«До друку, в світ дозволяю»

Проректор _____

Протокол № 15 від 15.06. 2026 р.

Укладачі:

професорка

доцент

професорка

Котова Л. В., к.ю.н.,

Скупінський О. В., к.ю.н.,

Арсентьева О. С., к.ю.н.,

Весь цифровий і фактичний матеріал, бібліографічні відомості перевірені.

Написання одиниць відповідає стандартам

Київ 2026

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет права, гуманітарних і соціальних наук

Кафедра публічного та приватного права

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних (семінарських) занять

з дисципліни

«ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ»

для здобувачів вищої освіти денної форми навчання

ОС «магістр», спеціальності D8 «ПРАВО»

Затверджено

на засіданні кафедри

публічного та приватного права

Протокол № 15 від 15.06.2026 р.

Київ 2026

УДК 340.1

Методичні вказівки до виконання практичних (семінарських) занять з дисципліни «Проблеми теорії права та юридичної практики» для здобувачів вищої освіти денної форми навчання, які навчаються за спеціальністю D8 «ПРАВО» (відповідає спеціальності 081 «Право» за класифікатором, що діяв до 01.11.2024 р.) за освітньо-професійною програмою «ПРАВО». Укладачі: Л.В. Котова, О.В. Скупінський, О.С. Арсентьєва. Київ: вид-во Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2026. 48 с.

Практичні (семінарські) заняття є одним із етапів вивчення курсу «Проблеми теорії права та юридичної практики». Методичні вказівки містять рекомендації для підготовки до практичних занять, структуру та зміст навчальної дисципліни, практичні завдання, питання для обговорення, питання для повідомлень і рефератів, словник термінів англійською мовою з перекладом, крилаті латинські вирази, нормативно-правові акти, судову практику та рекомендовану літературу.

Метою виконання практичних завдань є розвиток компетентностей щодо розуміння сучасних проблем теорії права та юридичної практики, формування навичок аналізу нормативно-правових актів, практичного застосування теоретичних знань, чинного законодавства та судової практики Конституційного Суду України, Верховного Суду України й ЄСПЛ.

Укладачі:	Л. В. Котова, к.ю.н., професорка О. В. Скупінський, к.ю.н., доцент О. С. Арсентьєва, к.ю.н., професорка
Відповідальний за випуск:	_____, доцент
Рецензент:	_____, д.ю.н./к.ю.н., професор(ка)

© Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, 2026

ЗМІСТ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	5
2. СТРУКТУРА КУРСУ	10
3. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	13
4. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО СКЛАДАННЯ ЕКЗАМЕНУ	38
5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ.....	40
6. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ З ПЕРЕКЛАДОМ (Dictionary of Terms).....	41
7. КРИЛАТІ ЛАТИНСЬКІ ВИРАЗИ (LATIN LEGAL MAXIMS)	43
8. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА ЛІТЕРАТУРА.....	44
9. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ.....	47

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Сучасний етап розбудови правової держави в Україні потребує підготовки правників нового покоління, які володіють не лише глибокими теоретичними знаннями, а й здатністю критично аналізувати правові явища та застосовувати теоретичні положення в юридичній практиці. Навчальна дисципліна «Проблеми теорії права та юридичної практики» посідає ключове місце у системі професійної підготовки магістрів права, оскільки розкриває загальнотеоретичні засади, на яких ґрунтується вся галузева юриспруденція.

Навчальний курс «Проблеми теорії права та юридичної практики» є обов'язковою дисципліною, яка має на меті сформувати та розвинути знання, навички та вміння здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності D8 «ПРАВО» (відповідає спеціальності 081 «Право» за класифікатором, що діяв до 01.11.2024 р.), сформовані у відповідності до освітньо-професійної програми підготовки «ПРАВО». Виконання практичних завдань є необхідним елементом вивчення дисципліни.

Метою практичних занять є засвоєння, поглиблення та розширення знань здобувачів з актуальних проблем теорії права, а також вироблення навичок із застосування теоретичних положень, національного законодавства та судової практики (зокрема практики ЄСПЛ) для аналізу й вирішення ситуацій, що виникають у науковій та практичній юридичній діяльності.

Практичні заняття, по суті, це заняття із розв'язання практичних задач, аналізу нормативно-правових актів та судових рішень, на яких організовується детальний акцентований розгляд здобувачами окремих теоретичних положень відповідної теми навчальної дисципліни та формуються уміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального розв'язання здобувачами практичних завдань, виконання запропонованих викладачем завдань, укладання аналітичних таблиць тощо.

Зазначене сприяє становленню сучасного висококваліфікованого правника; формує та розвиває теоретико-правові знання здобувачів; вчить їх аналізувати нормативно-правові акти та судові рішення; формує навички самостійного аналізу правових явищ; виробляє уміння застосовувати отримані знання при оцінюванні та прийнятті рішень у конкретній правовій ситуації.

Дисципліна спрямована на формування загальних (ЗК) і спеціальних (СК) компетентностей, передбачених освітньо-професійною програмою «Право» (затверджена Вченою радою СНУ ім. В. Даля, протокол № 12 від 30.06.2025 р.):

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК5. Здатність спілкуватися іноземною мовою у професійній сфері як усно, так і письмово.

ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК7. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК8. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК9. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК10. Здатність розробляти проекти та управляти ними.

СК1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності.

СК2. Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України.

СК3. Здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.

СК4. Здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України.

СК5. Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції.

СК6. Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію.

СК7. Здатність застосовувати знання та розуміння основних засад (принципів) та процедур судочинства в Україні.

СК8. Здатність застосовувати медіацію та інші правові інструменти альтернативного позасудового розгляду та вирішення правових спорів.

СК9. Здатність застосовувати міждисциплінарний підхід в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності.

СК10. Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їх застосування.

СК11. Здатність критично оцінювати ефективність представництва і захисту прав, свобод та інтересів клієнтів.

СК12. Здатність утверджувати етичні стандарти правничої діяльності, стандарти професійної незалежності та відповідальності правника.

СК13. Здатність доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію, ідеї, зміст проблем та характер оптимальних рішень з належною аргументацією.

СК14. Здатність самостійно готувати проекти нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини.

СК15. Здатність самостійно готувати проекти актів правозастосування, враховуючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості.

Відповідно до освітньо-професійної програми очікуваними результатами вивчення дисципліни є такі програмні результати навчання (ПРН):

ПРН1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.

ПРН2. Співвідносити сучасну систему цивілізаційних цінностей з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами.

ПРН3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження.

ПРН4. Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем, що постають з цього дослідження, аргументувати висновки.

ПРН5. Вільно спілкуватися іноземною мовою професійного спрямування (однією з офіційних мов Ради Європи) усно і письмово.

ПРН6. Обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи.

ПРН7. Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання.

ПРН8. Оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для проведення наукових досліджень та практичної діяльності.

ПРН9. Генерувати нові ідеї та використовувати сучасні технології у наданні правничих послуг.

ПРН10. Аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права.

ПРН11. Використовувати передові знання і методики у процесі правотворення та правозастосування інститутів публічного та приватного права і кримінальної юстиції.

ПРН12. Проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу.

ПРН13. Аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів.

ПРН14. Обґрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування.

ПРН15. Мати практичні навички розв'язання проблем, пов'язаних з реалізацією процесуальних функцій суб'єктів правозастосування.

ПРН16. Брати продуктивну участь у розробці проектів нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини.

ПРН17. Інтегрувати необхідні знання та розв'язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності.

Практичні заняття проводяться як згідно з питаннями, які розглядалися під час лекційних занять, так і за питаннями, які пропонувалися здобувачам вищої освіти для самостійного вивчення.

Комплексний підхід до організації практичної підготовки дозволяє майбутнім правникам не лише опанувати теоретичні засади юридичної науки, а й сформувати стійку правову свідомість, необхідну для успішної реалізації в обраному фаху та ефективного служіння інтересам суспільства і держави.

2. СТРУКТУРА КУРСУ

№	Тема	Години (Л/ПЗ)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
1	Державорозуміння: історичний погляд та сучасні підходи	1/1	Поняття суспільства, політичної системи суспільства та громадянського суспільства. Держава як частина політичної системи суспільства: ознаки, елементи, атрибути. Основні теорії походження держави та сучасний плюралізм підходів до її розуміння. Соціальна сутність, призначення та соціальна цінність держави.	Участь в обговоренні. Індивідуальні завдання.
2	Загальна характеристика сучасної юридичної науки	1/1	Поняття юридичної науки, її предмет та об'єкт. Система юридичних наук та місце загальної теорії держави і права в ній. Методологія юридичної науки: основні методи дослідження. Перспективні напрями розвитку юридичної науки в Україні.	Участь в обговоренні. Індивідуальні завдання.
3	Праворозуміння	2/2	Поняття праворозуміння: вузький та широкий підходи. Основні школи праворозуміння: нормативізм, природне право, соціологічна юриспруденція. Соціальна цінність права та його сутність у різних концепціях. Способи обґрунтування права: об'єктивізм, суб'єктивізм, інтерсуб'єктивність.	Участь в обговоренні. Робота у команді (спільна аналітична записка).
4	Внутрішня будова права та зовнішня форма його прояву	1/1	Система джерел (форм) права: поняття та види. Співвідношення системи права та системи законодавства. Структура норми права та способи її викладення в нормативно-правових актах. Публічне та приватне право: критерії розмежування.	Участь в обговоренні. Індивідуальні завдання. Робота у команді.
5	Правовий принцип	2/2	Поняття та ознаки основоположних принципів права. Принцип верховенства права: зміст та складові елементи. Принцип рівності та проблема дискримінації. Свобода і гуманізм як основоположні принципи права.	Участь в обговоренні.
6	Актуальні проблеми правового регулювання	1/1	Поняття правового впливу та правового регулювання, їх	Участь в обговоренні.

			співвідношення. Предмет, методи, способи та типи правового регулювання. Механізм правового регулювання: поняття та елементи. Юридична діяльність, юридичний процес та юридична справа.	Індивідуальні завдання.
7	Розвиток правової системи України	2/2	Поняття та структура правової системи. Типологія правових систем сучасності (романо-германська, англосаксонська, релігійна, змішана). Рецепція права та наступність у праві. Пріоритети правової політики України на сучасному етапі.	Участь в обговоренні.
8	Правореалізація і її значення для суспільства. проблеми правозастосування як специфічної форми правореалізації	1/1	Поняття та форми реалізації права (дотримання, виконання, використання, застосування). Правозастосування як особлива форма правореалізації: ознаки та стадії. Проблеми тлумачення норм права в процесі правозастосування. Основні напрями правової реформи в Україні.	Участь в обговоренні. Індивідуальні завдання. Робота у команді. Підготовка есе.
9	Колізії та прогалини у праві: проблеми їх подолання та усунення	1/1	Поняття та види прогалин у праві. Способи усунення прогалин: аналогія закону, аналогія права. Поняття та види юридичних колізій. Способи подолання юридичних колізій.	Участь в обговоренні.
10	Поведінка особи та її юридичні наслідки	1/1	Сучасна концепція правової поведінки особи. Юридична відповідальність як вид соціальної відповідальності. Пільги, заохочення та обмеження в праві. Юридичний конфлікт та проблеми його регулювання.	Участь в обговоренні.
11	Права людини. міжнародний захист прав людини	1/1	Поняття та ознаки прав людини. Покоління прав людини: загальна характеристика. Закріплення прав людини в Конституції України. Міжнародні механізми захисту прав людини.	Участь в обговоренні.
12	Сучасна юридична практика	2/2	Поняття юридичної практики як різновиду суспільно-правової діяльності. Структура юридичної практики: правотворча, правозастосовна, інтерпретаційна. Класифікація юридичної практики та її сучасний стан в Україні. Функції	Участь в обговоренні.

			юридичної практики та шляхи її вдосконалення.	
--	--	--	---	--

3. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Практичне заняття 1

ДЕРЖАВОРОЗУМІННЯ: ІСТОРИЧНИЙ ПОГЛЯД ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ

ПЛАН:

- Поняття суспільства, політичної системи суспільства та громадянського суспільства.
- Держава як частина політичної системи суспільства: ознаки, елементи, атрибути.
- Основні теорії походження держави та сучасний плюралізм підходів до її розуміння.
- Соціальна сутність, призначення та соціальна цінність держави.

Ключові поняття: *Держава, суспільство, політична система суспільства, громадянське суспільство, державний суверенітет, державна влада, державний апарат, форма держави, державний орган.*

Key concepts: *State, society, political system of society, civil society, state sovereignty, state power, state apparatus, form of state, state body.*

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

- Які основні теорії походження держави існують у сучасній юридичній науці?
- Чим зумовлений плюралізм підходів до розуміння держави?
- Які ознаки відрізняють державу від інших політичних організацій суспільства?
- Як співвідносяться поняття «суспільство», «громадянське суспільство» та «держави»?
- У чому полягає соціальна цінність держави для сучасного суспільства?

ТЕМИ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕНЬ ТА РЕФЕРАТИВ:

- Еволюція теорій походження держави: від давнини до сучасності.
- Державний суверенітет в умовах глобалізації та європейської інтеграції.
- Громадянське суспільство як чинник демократичного розвитку держави.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

(для обговорення на занятті, письмового виконання з посиланням на чинне законодавство та судову практику та прикріплення в Moodle)

Завдання № 1. Проаналізуйте текст Конституції України (Преамбула, ст. 1, 2, 5) та визначте, які ознаки держави та елементи її суверенітету закріплені в цих положеннях. Обґрунтуйте відповідь.

Завдання № 2. Порівняйте дві сучасні концепції держави (наприклад, договірну та класову) і визначте, яка з них найкраще пояснює виникнення сучасної Української держави. Аргументуйте свою позицію з посиланням на наукові джерела.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

- Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp>.
- Декларація про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради УРСР від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
- Бобровник С. В. (ред.) Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
- Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
- Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Науково-дослідницька діяльність у сфері правознавства : навч. посіб. Харків : Право, 2024. 269 с.

- Петришин О. В., Лук'янов Д. В., Максимов С. І. та ін. Загальна теорія права : підручник. За ред. О. В. Петришина. Вид. 2-ге, виправ. і перероб. Харків : Право, 2025. 576 с.

Практичне заняття 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

ПЛАН:

- Поняття юридичної науки, її предмет та об'єкт.
- Система юридичних наук та місце загальної теорії держави і права в ній.
- Методологія юридичної науки: основні методи дослідження.
- Перспективні напрями розвитку юридичної науки в Україні.

Ключові поняття: *Юридична наука, предмет юридичної науки, об'єкт юридичної науки, методологія, галузева юридична наука, міждисциплінарні зв'язки, юридична термінологія.*

Key concepts: *Legal science, subject matter of legal science, object of legal science, methodology, branch legal science, interdisciplinary connections, legal terminology.*

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

- Чим відрізняються предмет і об'єкт юридичної науки?
- Яке місце займає загальна теорія держави і права в системі юридичних наук?
- Які методи дослідження використовуються в сучасній юридичній науці?
- У чому полягає практичне значення загальнотеоретичного юридичного знання?
- Які перспективні напрями розвитку юридичної науки можна визначити сьогодні?

ТЕМИ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕНЬ ТА РЕФЕРАТИВ:

- Міждисциплінарні дослідження в сучасній юридичній науці.
- Вплив цифровізації на методологію юридичних досліджень.
- Юридична наука та юридична освіта: точки перетину.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

(для обговорення на занятті, письмового виконання з посиланням на чинне законодавство та судову практику та прикріплення в Moodle)

Завдання № 1. Складіть схему системи юридичних наук України, розподіливши відомі вам галузеві науки за групами (фундаментальні, галузеві, міжгалузеві, прикладні). Обґрунтуйте свій розподіл.

Завдання № 2. Оберіть одну сучасну постанову Великої Палати Верховного Суду та визначте, які методи юридичного дослідження (формально-юридичний, порівняльно-правовий, системний тощо) застосовані в її мотивувальній частині.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

- Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp>.
- Декларація про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради УРСР від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
- Бобровник С. В. (ред.) Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
- Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
- Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Науково-дослідницька діяльність у сфері правознавства : навч. посіб. Харків : Право, 2024. 269 с.
- Петришин О. В., Лук'янов Д. В., Максимов С. І. та ін. Загальна теорія права : підручник. За ред. О. В. Петришина. Вид. 2-ге, виправ. і перероб. Харків : Право, 2025. 576 с.

Практичне заняття 3

ПРАВОРОЗУМІННЯ

ПЛАН:

- Поняття праворозуміння: вузький та широкий підходи.
- Основні школи праворозуміння: нормативізм, природне право, соціологічна юриспруденція.
- Соціальна цінність права та його сутність у різних концепціях.
- Способи обґрунтування права: об'єктивізм, суб'єктивізм, інтерсуб'єктивність.

Ключові поняття: Праворозуміння, природне право, правовий позитивізм, соціологічна юриспруденція, соціальна цінність права, правоутворення, правотворчість.

Key concepts: Understanding of law (legal cognition), natural law, legal positivism, sociological jurisprudence, social value of law, law formation, lawmaking.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

- У чому полягає різниця між вузьким та широким праворозумінням?
- Як природно-правова школа тлумачить сутність права?
- Чим соціологічна юриспруденція відрізняється від нормативізму?
- Які аргументи наводяться на користь об'єктивістського та суб'єктивістського обґрунтування права?
- Як співвідносяться поняття «правоутворення» та «правотворчість»?

ТЕМИ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕНЬ ТА РЕФЕРАТИВ:

- Природно-правова доктрина в практиці Конституційного Суду України.
- Правовий позитивізм: історія та сучасна критика.
- Інтерсуб'єктивний підхід до обґрунтування права.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

(для обговорення на занятті, письмового виконання з посиланням на чинне законодавство та судову практику та прикріплення в Moodle)

Завдання № 1. Оберіть рішення Конституційного Суду України та визначте, який підхід до праворозуміння (природно-правовий чи позитивістський) переважає в його мотивувальній частині. Обґрунтуйте висновок (власними словами, без цитування великих фрагментів).

Завдання № 2. (командна робота — спільна аналітична записка). У групах по 2–3 особи підготуйте аналітичну записку на тему «Сучасне праворозуміння в Україні: позитивізм чи природне право?», порівнявши позиції двох наукових шкіл.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

- Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
- Декларація про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради УРСР від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
- Бобровник С. В. (ред.) Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
- Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
- Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Науково-дослідницька діяльність у сфері правознавства : навч. посіб. Харків : Право, 2024. 269 с.
- Петришин О. В., Лук'янов Д. В., Максимов С. І. та ін. Загальна теорія права : підручник. За ред. О. В. Петришина. Вид. 2-ге, виправ. і перероб. Харків : Право, 2025. 576 с.

Практичне заняття 4

ВНУТРІШНЯ БУДОВА ПРАВА ТА ЗОВНІШНЯ ФОРМА ЙОГО ПРОЯВУ

ПЛАН:

- Система джерел (форм) права: поняття та види.
- Співвідношення системи права та системи законодавства.
- Структура норми права та способи її викладення в нормативно-правових актах.
- Публічне та приватне право: критерії розмежування.

Ключові поняття: Джерело (форма) права, нормативно-правовий акт, система права, система законодавства, галузь права, інститут права, норма права, публічне право, приватне право.

Key concepts: Source (form) of law, normative legal act, system of law, system of legislation, branch of law, legal institute, legal norm, public law, private law.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

- Які джерела (форми) права визнаються в Україні?
- Як співвідносяться система права та система законодавства?
- За якими критеріями норма права поділяється на елементи (гіпотеза, диспозиція, санкція)?
- Чим публічне право відрізняється від приватного?
- Як співвідносяться норми національного та міжнародного права в Україні?

ТЕМИ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕНЬ ТА РЕФЕРАТИВ:

- Правовий звичай як джерело права: історія та сучасність.
- Судовий прецедент в правовій системі України: за і проти.
- Кодифікація законодавства України: стан та перспективи.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

(для обговорення на занятті, письмового виконання з посиланням на чинне законодавство та судову практику та прикріплення в Moodle)

Завдання № 1. Оберіть будь-яку статтю Цивільного або Кримінального кодексу України та визначте структуру закріпленої в ній норми права (гіпотеза, диспозиція, санкція), вказавши спосіб її викладення.

Завдання № 2. (командна робота). У групах підготуйте порівняльну таблицю джерел права романо-германської та англосаксонської правових сімей, визначивши роль закону та судового прецеденту в кожній з них.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

- Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
- Декларація про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради УРСР від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
- Бобровник С. В. (ред.) Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
- Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
- Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Науково-дослідницька діяльність у сфері правознавства : навч. посіб. Харків : Право, 2024. 269 с.
- Петришин О. В., Лук'янов Д. В., Максимов С. І. та ін. Загальна теорія права : підручник. За ред. О. В. Петришина. Вид. 2-ге, виправ. і перероб. Харків : Право, 2025. 576 с.

Практичне заняття 5

ПРАВОВИЙ ПРИНЦИП

ПЛАН:

- Поняття та ознаки основоположних принципів права.
- Принцип верховенства права: зміст та складові елементи.
- Принцип рівності та проблема дискримінації.
- Свобода і гуманізм як основоположні принципи права.

Ключові поняття: *Принцип права, верховенство права, правова визначеність, заборона свавілля, принцип рівності, дискримінація, справедливість, гуманізм.*

Key concepts: *Principle of law, rule of law, legal certainty, prohibition of arbitrariness, principle of equality, discrimination, justice, humanism.*

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

- Які ознаки відрізняють принцип права від норми права?
- З яких елементів складається принцип верховенства права?
- Як проявляється принцип рівності в чинному законодавстві України?
- Що є дискримінацією з погляду теорії права та практики ЄСПЛ?
- Як співвідносяться справедливість і право?

ТЕМИ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕНЬ ТА РЕФЕРАТИВ:

- Принцип правової визначеності в практиці ЄСПЛ щодо України.
- Заборона дискримінації: міжнародні та національні стандарти.
- Справедливість як ціннісна основа права.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

(для обговорення на занятті, письмового виконання з посиланням на чинне законодавство та судову практику та прикріплення в Moodle)

Завдання № 1. Проаналізуйте одне рішення ЄСПЛ проти України, у якому встановлено порушення принципу правової визначеності. Визначте, у чому конкретно полягало порушення.

Завдання № 2. Наведіть приклад із чинного законодавства України, що ілюструє принцип рівності, та приклад законодавчої норми, яка раніше визнавалася дискримінаційною (з посиланням на судову практику).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

- Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
- Декларація про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради УРСР від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
- Бобровник С. В. (ред.) Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
- Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
- Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Науково-дослідницька діяльність у сфері правознавства : навч. посіб. Харків : Право, 2024. 269 с.
- Петришин О. В., Лук'янов Д. В., Максимов С. І. та ін. Загальна теорія права : підручник. За ред. О. В. Петришина. Вид. 2-ге, виправ. і перероб. Харків : Право, 2025. 576 с.

Практичне заняття 6

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

ПЛАН:

- Поняття правового впливу та правового регулювання, їх співвідношення.
- Предмет, методи, способи та типи правового регулювання.
- Механізм правового регулювання: поняття та елементи.
- Юридична діяльність, юридичний процес та юридична справа.

Ключові поняття: Правовий вплив, правове регулювання, метод правового регулювання, механізм правового регулювання, юридична діяльність, юридичний процес, юридична справа.

Key concepts: Legal influence, legal regulation, method of legal regulation, mechanism of legal regulation, legal activity, legal process, legal case.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

- Чим правове регулювання відрізняється від правового впливу?
- Які методи правового регулювання застосовуються в публічному та приватному праві?
- З яких елементів складається механізм правового регулювання?
- Як співвідносяться поняття «юридична діяльність» та «юридичний процес»?
- Які чинники впливають на ефективність правового регулювання в Україні?

ТЕМИ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕНЬ ТА РЕФЕРАТИВ:

- Ефективність правового регулювання: критерії оцінки.
- Дозвільний та імперативний методи правового регулювання: сфери застосування.
- Цифровізація юридичної діяльності в Україні.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

(для обговорення на занятті, письмового виконання з посиланням на чинне законодавство та судову практику та прикріплення в Moodle)

Завдання № 1. Оберіть конкретну галузь законодавства (наприклад, трудове або податкове право) і визначте, які методи правового регулювання (імперативний, диспозитивний) у ній переважають. Обґрунтуйте відповідь прикладами норм.

Завдання № 2. Змодельуйте на прикладі конкретної юридичної справи (на власний вибір) усі елементи механізму правового регулювання, що в ній застосовуються.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

- Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
- Декларація про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради УРСР від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
- Бобровник С. В. (ред.) Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
- Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
- Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Науково-дослідницька діяльність у сфері правознавства : навч. посіб. Харків : Право, 2024. 269 с.
- Петришин О. В., Лук'янов Д. В., Максимов С. І. та ін. Загальна теорія права : підручник. За ред. О. В. Петришина. Вид. 2-ге, виправ. і перероб. Харків : Право, 2025. 576 с.

Практичне заняття 7

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

ПЛАН:

- Поняття та структура правової системи.
- Типологія правових систем сучасності (романо-германська, англосаксонська, релігійна, змішана).
- Рецепція права та наступність у праві.
- Пріоритети правової політики України на сучасному етапі.

Ключові поняття: *Правова система, правова сім'я, рецепція права, наступність у праві, правова політика, правова культура, правова традиція.*

Key concepts: *Legal system, legal family, reception of law, continuity in law, legal policy, legal culture, legal tradition.*

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

- До якої правової сім'ї належить правова система України?
- Які приклади рецепції права можна навести з історії українського законодавства?
- Як практика ЄСПЛ впливає на розвиток національної правової системи?
- Які пріоритети сучасної правової політики України?
- Чим англосаксонська правова сім'я відрізняється від романо-германської?

ТЕМИ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕНЬ ТА РЕФЕРАТИВ:

- Вплив права Європейського Союзу на правову систему України.
- Змішані правові системи: особливості та приклади.
- Судовий прецедент в умовах конвергенції правових сімей.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

(для обговорення на занятті, письмового виконання з посиланням на чинне законодавство та судову практику та прикріплення в Moodle)

Завдання № 1. Складіть порівняльну таблицю основних рис романо-германської та англосаксонської правових сімей (джерела права, роль судді, структура законодавства).

Завдання № 2. (командна робота). У групах підготуйте короткий аналітичний огляд впливу практики ЄСПЛ на розвиток одного з інститутів національного права (на вибір групи).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

- Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
- Декларація про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради УРСР від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
- Бобровник С. В. (ред.) Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
- Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
- Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Науково-дослідницька діяльність у сфері правознавства : навч. посіб. Харків : Право, 2024. 269 с.
- Петришин О. В., Лук'янов Д. В., Максимов С. І. та ін. Загальна теорія права : підручник. За ред. О. В. Петришина. Вид. 2-ге, виправ. і перероб. Харків : Право, 2025. 576 с.

Практичне заняття 8

ПРАВОРЕАЛІЗАЦІЯ І ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА. ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ ЯК СПЕЦИФІЧНОЇ ФОРМИ ПРАВОРЕАЛІЗАЦІЇ

ПЛАН:

- Поняття та форми реалізації права (дотримання, виконання, використання, застосування).
- Правозастосування як особлива форма правореалізації: ознаки та стадії.
- Проблеми тлумачення норм права в процесі правозастосування.
- Основні напрями правової реформи в Україні.

Ключові поняття: Правореалізація, правозастосування, тлумачення норм права, правозастосовний акт, правова реформа, правовідносини.

Key concepts: Implementation of law, law enforcement (application of law), interpretation of legal norms, law-enforcement act, legal reform, legal relations.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

- Які форми реалізації права виокремлюють у юридичній науці?
- Чим правозастосування відрізняється від інших форм правореалізації?
- З яких стадій складається процес правозастосування?
- Які способи тлумачення норм права застосовуються на практиці?
- Які напрями правової реформи є пріоритетними для України?

ТЕМИ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕНЬ ТА РЕФЕРАТИВ:

- Способи тлумачення норм права: порівняльний аналіз.
- Прогалини правозастосовної практики в умовах війни.
- Цифровізація правозастосування: електронне правосуддя.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

(для обговорення на занятті, письмового виконання з посиланням на чинне законодавство та судову практику та прикріплення в Moodle)

Завдання № 1. Оберіть Постанову Пленуму Верховного Суду України та визначте, який спосіб тлумачення норм права (буквальний, системний, історичний тощо) у ній застосовано.

Завдання № 2. (командна робота, підготовка есе). Напишіть есе на тему «Проблеми правозастосування в умовах воєнного стану в Україні», навівши конкретні приклади з судової практики.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

- Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
- Декларація про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради УРСР від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
- Бобровник С. В. (ред.) Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
- Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
- Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Науково-дослідницька діяльність у сфері правознавства : навч. посіб. Харків : Право, 2024. 269 с.
- Петришин О. В., Лук'янов Д. В., Максимов С. І. та ін. Загальна теорія права : підручник. За ред. О. В. Петришина. Вид. 2-ге, виправ. і перероб. Харків : Право, 2025. 576 с.

Практичне заняття 9

КОЛІЗІЇ ТА ПРОГАЛИНИ У ПРАВІ: ПРОБЛЕМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ ТА УСУНЕННЯ

ПЛАН:

- Поняття та види прогалин у праві.
- Способи усунення прогалин: аналогія закону, аналогія права.
- Поняття та види юридичних колізій.
- Способи подолання юридичних колізій.

Ключові поняття: Прогалина у праві, аналогія закону, аналогія права, юридична колізія, ієрархія нормативно-правових актів, темпоральна колізія.

Key concepts: Gap in law, analogy of statute, analogy of law, legal conflict (collision of norms), hierarchy of legal acts, temporal conflict of norms.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

- Чим прогалина у праві відрізняється від колізії норм?
- У яких випадках застосовується аналогія закону, а в яких — аналогія права?
- Які види юридичних колізій виокремлюють у науці?
- Якими правилами керується правозастосувач при подоланні темпоральних колізій?
- Чи можуть прогалини у праві бути усунуті лише шляхом законодавчих змін?

ТЕМИ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕНЬ ТА РЕФЕРАТИВ:

- Аналогія права в цивільному та господарському судочинстві.
- Колізії між національним законодавством та правом ЄС.
- Прогалини законодавства в умовах цифровізації суспільних відносин.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

(для обговорення на занятті, письмового виконання з посиланням на чинне законодавство та судову практику та прикріплення в Moodle)

Завдання № 1. Наведіть приклад прогалини в чинному законодавстві України та запропонуйте спосіб її усунення (аналогія закону чи аналогія права).

Завдання № 2. Оберіть рішення Верховного Суду України, в якому суд застосував аналогію закону або права, та проаналізуйте обґрунтованість такого застосування.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

- Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
- Декларація про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради УРСР від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
- Бобровник С. В. (ред.) Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
- Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
- Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Науково-дослідницька діяльність у сфері правознавства : навч. посіб. Харків : Право, 2024. 269 с.
- Петришин О. В., Лук'янов Д. В., Максимов С. І. та ін. Загальна теорія права : підручник. За ред. О. В. Петришина. Вид. 2-ге, виправ. і перероб. Харків : Право, 2025. 576 с.

Практичне заняття 10

ПОВЕДІНКА ОСОБИ ТА ЇЇ ЮРИДИЧНІ НАСЛІДКИ

ПЛАН:

- Сучасна концепція правової поведінки особи.
- Юридична відповідальність як вид соціальної відповідальності.
- Пільги, заохочення та обмеження в праві.
- Юридичний конфлікт та проблеми його регулювання.

Ключові поняття: *Правова поведінка, правомірна поведінка, протиправна поведінка, юридична відповідальність, державно-правовий примус, правова пільга, правове заохочення, юридичний конфлікт.*

Key concepts: *Legal behaviour, lawful conduct, unlawful conduct, legal liability, state coercion, legal privilege (benefit), legal incentive, legal conflict.*

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

- Які види правової поведінки виокремлюють у теорії права?
- Як юридична відповідальність співвідноситься з іншими видами державно-правового примусу?
- Яку роль відіграють правові пільги та заохочення в механізмі правового регулювання?
- У чому полягають особливості юридичного конфлікту як правового явища?
- Які способи врегулювання юридичних конфліктів існують у законодавстві України?

ТЕМИ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕНЬ ТА РЕФЕРАТИВ:

- Заохочувальні норми права: проблеми застосування.
- Юридична відповідальність у цифровому середовищі.
- Альтернативні способи врегулювання юридичних конфліктів (медіація, переговори).

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

(для обговорення на занятті, письмового виконання з посиланням на чинне законодавство та судову практику та прикріплення в Moodle)

Завдання № 1. Наведіть приклади правомірної та протиправної поведінки з різних галузей права, визначивши їхні юридичні наслідки.

Завдання № 2. Проаналізуйте конкретний випадок юридичного конфлікту (на власний вибір) та запропонуйте можливі правові способи його врегулювання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

- Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
- Декларація про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради УРСР від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
- Бобровник С. В. (ред.) Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
- Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
- Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Науково-дослідницька діяльність у сфері правознавства : навч. посіб. Харків : Право, 2024. 269 с.
- Петришин О. В., Лук'янов Д. В., Максимов С. І. та ін. Загальна теорія права : підручник. За ред. О. В. Петришина. Вид. 2-ге, виправ. і перероб. Харків : Право, 2025. 576 с.

Практичне заняття 11

ПРАВА ЛЮДИНИ. МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ

ПЛАН:

- Поняття та ознаки прав людини.
- Покоління прав людини: загальна характеристика.
- Закріплення прав людини в Конституції України.
- Міжнародні механізми захисту прав людини.

Ключові поняття: Права людини, покоління прав людини, природні права, громадянські права, політичні права, соціальні права, Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), міжнародний захист прав людини.

Key concepts: Human rights, generations of human rights, natural rights, civil rights, political rights, social rights, European Court of Human Rights (ECtHR), international protection of human rights.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

- Які ознаки відрізняють права людини від інших суб'єктивних прав?
- У чому полягає зміст кожного з поколінь прав людини?
- Як права людини закріплені в розділі II Конституції України?
- Яку роль відіграє Європейський суд з прав людини у захисті прав громадян України?
- Які міжнародні механізми захисту прав людини існують поза системою ЄСПЛ?

ТЕМИ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕНЬ ТА РЕФЕРАТИВ:

- Четверте покоління прав людини: цифрові права.
- Виконання рішень ЄСПЛ в Україні: проблеми та перспективи.
- Права людини в умовах воєнного стану: межі обмежень.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

(для обговорення на занятті, письмового виконання з посиланням на чинне законодавство та судову практику та прикріплення в Moodle)

Завдання № 1. Оберіть одне рішення ЄСПЛ проти України та визначте, яке право, передбачене Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, було порушено та в чому це порушення полягало.

Завдання № 2. Проаналізуйте, як положення статей 3, 8 або 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (оберіть одну) відображені в Конституції України.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

- Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
- Декларація про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради УРСР від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
- Бобровник С. В. (ред.) Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
- Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
- Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Науково-дослідницька діяльність у сфері правознавства : навч. посіб. Харків : Право, 2024. 269 с.
- Петришин О. В., Лук'янов Д. В., Максимов С. І. та ін. Загальна теорія права : підручник. За ред. О. В. Петришина. Вид. 2-ге, виправ. і перероб. Харків : Право, 2025. 576 с.

Практичне заняття 12

СУЧАСНА ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА

ПЛАН:

- Поняття юридичної практики як різновиду суспільно-правової діяльності.
- Структура юридичної практики: правотворча, правозастосовна, інтерпретаційна.
- Класифікація юридичної практики та її сучасний стан в Україні.
- Функції юридичної практики та шляхи її вдосконалення.

Ключові поняття: *Юридична практика, правотворча практика, правозастосовна практика, інтерпретаційна (тлумачна) практика, юридичний досвід, судова практика, єдність судової практики.*

Key concepts: *Legal practice, law-making practice, law-enforcement practice, interpretative practice, legal experience, judicial practice (case law), uniformity of judicial practice.*

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

- З яких елементів складається структура юридичної практики?
- Яку роль відіграє Велика Палата Верховного Суду у забезпеченні єдності судової практики?
- Які функції виконує юридична практика в правовій системі?
- Які проблеми сучасного стану юридичної практики в Україні можна визначити?
- Які шляхи вдосконалення юридичної практики є найбільш перспективними?

ТЕМИ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕНЬ ТА РЕФЕРАТИВ:

- Зміна правових позицій Великою Палатою Верховного Суду: причини та наслідки.
- Цифровізація судової практики: електронний суд.
- Юридична практика в умовах євроінтеграції України.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

(для обговорення на занятті, письмового виконання з посиланням на чинне законодавство та судову практику та прикріплення в Moodle)

Завдання № 1. Знайдіть приклад справи, у якій Велика Палата Верховного Суду відступила від попередньої правової позиції. Поясніть причини такого відступу.

Завдання № 2. Підготуйте короткий аналітичний огляд (на основі огляду судової практики Касаційного суду за останній квартал) щодо однієї актуальної проблеми правозастосування.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

- Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
- Декларація про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради УРСР від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
- Бобровник С. В. (ред.) Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
- Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
- Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Науково-дослідницька діяльність у сфері правознавства : навч. посіб. Харків : Право, 2024. 269 с.
- Петришин О. В., Лук'янов Д. В., Максимов С. І. та ін. Загальна теорія права : підручник. За ред. О. В. Петришина. Вид. 2-ге, виправ. і перероб. Харків : Право, 2025. 576 с.

4. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО СКЛАДАННЯ ЕКЗАМЕНУ

З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ»

для здобувачів вищої освіти 1 курсу магістратури

1. Поняття держави та її ознаки.
2. Основні теорії походження держави.
3. Державний суверенітет: поняття та елементи.
4. Політична система суспільства: структура.
5. Громадянське суспільство і держава: взаємодія.
6. Поняття та предмет юридичної науки.
7. Система юридичних наук.
8. Методологія юридичної науки.
9. Поняття праворозуміння.
10. Природно-правова школа праворозуміння.
11. Правовий позитивізм (нормативізм).
12. Соціологічна юриспруденція.
13. Соціальна цінність права.
14. Поняття джерела (форми) права.
15. Система права та система законодавства.
16. Структура норми права.
17. Публічне та приватне право.
18. Співвідношення національного та міжнародного права.
19. Поняття принципу права.
20. Принцип верховенства права.
21. Принцип правової визначеності.
22. Принцип рівності та заборона дискримінації.
23. Справедливість як принцип права.
24. Поняття правового регулювання.
25. Методи правового регулювання.
26. Механізм правового регулювання.

27. Юридична діяльність та юридичний процес.
28. Поняття правової системи.
29. Типологія правових систем сучасності.
30. Рецепція права.
31. Правова політика України.
32. Форми реалізації права.
33. Правозастосування як форма правореалізації.
34. Стадії правозастосовного процесу.
35. Тлумачення норм права: способи.
36. Прогалини у праві та способи їх усунення.
37. Аналогія закону та аналогія права.
38. Юридичні колізії та способи їх подолання.
39. Правова поведінка особи: види.
40. Юридична відповідальність: поняття та види.
41. Правові пільги, заохочення та обмеження.
42. Юридичний конфлікт та способи його врегулювання.
43. Поняття та ознаки прав людини.
44. Покоління прав людини.
45. Міжнародні механізми захисту прав людини.
46. Європейський суд з прав людини: роль у захисті прав громадян України.
47. Поняття та структура юридичної практики.
48. Класифікація юридичної практики.
49. Функції юридичної практики.
50. Єдність судової практики: роль Великої Палати Верховного Суду.

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

За повністю виконані завдання здобувач може отримати визначену кількість балів:

Інструменти і завдання	Кількість балів
Участь в обговореннях	14
Підготовка проекту (есе, аналітичної записки), командна робота	10
Індивідуальні завдання / онлайн-курси	50
Екзамен	26
Разом	100

Шкала оцінювання здобувачів вищої освіти

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS
90-100	A
82-89	B
74-81	C
64-73	D
60-63	E
35-59	FX
0-34	F

6. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

З ПЕРЕКЛАДОМ (Dictionary of Terms)

З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ»

1. Держава — *State*
2. Право — *Law*
3. Норма права — *Legal norm (rule of law)*
4. Джерело (форма) права — *Source (form) of law*
5. Нормативно-правовий акт — *Normative legal act*
6. Правова система — *Legal system*
7. Правова сім'я — *Legal family*
8. Принцип права — *Principle of law*
9. Верховенство права — *Rule of law*
10. Правова визначеність — *Legal certainty*
11. Юридична відповідальність — *Legal liability*
12. Правопорушення — *Offence (legal wrong)*
13. Правовідносини — *Legal relations*
14. Суб'єкт права — *Subject of law*
15. Об'єкт правовідносин — *Object of legal relations*
16. Правосвідомість — *Legal consciousness*
17. Правова культура — *Legal culture*
18. Юридична практика — *Legal practice*
19. Правозастосування — *Law enforcement (application of law)*
20. Тлумачення права — *Interpretation of law*
21. Прогалина у праві — *Gap in law*
22. Аналогія закону — *Analogy of statute*
23. Аналогія права — *Analogy of law*
24. Юридична колізія — *Legal conflict (collision of norms)*
25. Права людини — *Human rights*
26. Покоління прав людини — *Generations of human rights*

- 27. Громадянське суспільство — *Civil society*
- 28. Державний суверенітет — *State sovereignty*
- 29. Юридична наука — *Legal science*
- 30. Кодифікація — *Codification*
- 31. Рецепція права — *Reception of law*
- 32. Юридичний факт — *Legal fact*
- 33. Дієздатність — *Legal capacity (capacity to act)*
- 34. Правоздатність — *Legal capacity (capacity to have rights)*

7. КРИЛАТІ ЛАТИНСЬКІ ВИРАЗИ (LATIN LEGAL MAXIMS)

1. *Dura lex, sed lex* – Закон суворий, але це закон.

Принцип обов'язковості дотримання закону незалежно від його суворості.

2. *Ignorantia juris non excusat* – Незнання закону не звільняє від відповідальності.

Базовий принцип юридичної визначеності та загальнообов'язковості закону.

3. *Lex retro non agit* – Закон не має зворотної дії.

Принцип неприпустимості зворотної дії закону в часі.

4. *Ubi jus, ibi remedium* – Де є право, там є і засіб його захисту.

Ілюструє нерозривний зв'язок матеріального права з процесуальними гарантіями захисту.

5. *Pacta sunt servanda* – Договори повинні виконуватися.

Принцип обов'язковості виконання взятих зобов'язань — основа договірного права.

6. *Audiatur et altera pars* – Нехай буде вислухана й інша сторона.

Принцип рівності сторін та об'єктивності у правозастосуванні.

7. *Justitia est constans et perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi* –

Справедливість — це постійна і незмінна воля надавати кожному його право.

Класичне визначення справедливості як основи права.

8. *Nullum crimen, nulla poena sine lege* – Немає злочину, немає покарання без закону.

Основа принципу правової визначеності та законності.

9. *Salus populi suprema lex esto* – Благо народу нехай буде найвищим законом.

Визначає телеологічну мету правового регулювання — служіння суспільним інтересам.

10. *In dubio pro reo* – У разі сумніву — на користь обвинуваченого.

Похідний прояв принципу презумпції невинуватості в юридичній практиці.

8. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Декларація про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради УРСР від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
3. Акт проголошення незалежності України : Постанова Верховної Ради України від 24.08.1991 р. № 1427-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
5. Загальна декларація прав людини ООН : Декларація, Міжнародний документ від 16.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
6. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>.
7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

Спеціальна література:

8. Бобровник С. В. (ред.) Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
9. Сироїд Т. Л., Гавриленко О. А., Фоміна Л. О. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини : посібник. За ред. Т. Л. Сироїд. 4-те вид., випр. і допов. Харків : Право, 2021. 462 с.
10. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права : навч. посібник. Львів : Медицина і право, 2021. 256 с.
11. Бакумов О. С., Варунц Л. Д., Войціховський А. В. та ін. Права людини у міжнародному праві : підручник. За заг. ред. А. В. Войціховського. Харків : Планета-Принт, 2021. 404 с.

12. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
13. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Науково-дослідницька діяльність у сфері правознавства : навч. посіб. Харків : Право, 2024. 269 с.
14. Петришин О. В., Лук'янов Д. В., Максимов С. І. та ін. Загальна теорія права : підручник. За ред. О. В. Петришина. Вид. 2-ге, виправ. і перероб. Харків : Право, 2025. 576 с.

Судова практика:

15. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96#Text>.
16. Рішення Конституційного Суду України (за тематичною вибіркою щодо принципів права, верховенства права, правової визначеності). URL: <https://ccu.gov.ua/>.
17. Реєстр судових рішень Європейського суду з прав людини (HUDOC). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/>.
18. Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду за 2023 рік. Київ, 2024. 70 с. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/verhovniy-sud-opublikuvav-zvedeniy-daydzhest-vp-vs-y-richni-oglyadi-sudovoyi-praktiki-vs-za-2023-rik.html>.
19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>.

Допоміжна література:

20. Лук'янов Д. Правові системи світу: історія і сучасність правосімейного підходу до їх типологізації. Право України. 2015. № 9. С. 81.
21. Рабінович П. М. Методологія вітчизняного загальнотеоретичного праводержавознавства: сучасні тенденції. Бюл. М-ва юстиції України. 2003. № 1.
22. Онищенко Н., Зайчук О., Журавський В. Правова система — інтегративна категорія правової науки. Право України. 2013. № 1. С. 7–26.

23. Скрипнюк О. В. Забезпечення ефективності функціонування системи демократичної влади: Україна і зарубіжний досвід. Право України. 2015. № 5. С. 72.
24. Шемшученко Ю., Пухтинський М. Проблеми децентралізації публічної влади в контексті підвищення її ефективності. Право України. 2015. № 5. С. 28.

9. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

25. Інформаційна система «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
26. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua>.
27. Офіційний веб-портал «Судова влада». URL: <https://court.gov.ua/>.
28. Офіційний сайт Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua>.
29. Офіційний сайт Конституційного Суду України. URL: <https://ccu.gov.ua>.
30. Council of Europe HELP. URL: <http://help.elearning.ext.coe.int/>.
31. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.
32. Наукова бібліотека СХУ ім. Володимира Даля. URL: <http://library.snu.edu.ua>.
33. Факультет права, гуманітарних і соціальних наук СХУ ім. В. Даля. URL: <http://pravo-snu.com.ua/>.
34. Юридична клініка «PRO BONO» при факультеті права, гуманітарних і соціальних наук СХУ ім. В. Даля. URL: <http://pravo-snu.com.ua/clinic/>.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних (семінарських) занять

з дисципліни

«ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ»

для здобувачів вищої освіти денної форми навчання

ОС «магістр», спеціальності D8 «ПРАВО»

(електронне видання)

Укладачі:

КОТОВА Любов Вячеславна

СКУПІНСЬКИЙ Олег Віталійович

АРСЕНТЬЄВА Олена Сергіївна

Редактор

Техн. редактор

Оригінал-макет

О.В. Маслош

О.В. Маслош

Підписано до друку _____

Формат 60x84^{1/16}. Папір типограф. Гарнітура Times.

Друк офсетний. Умов. друк. арк. №. Облік. вид. арк. ____.

Тираж ____ екз. Вид. № _____. Замов. № _____. Ціна договірна.

Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Адреса видавництва: вул. Іоанна Павла II, 17

Тел.+38(050)218 04 78, факс (06452) 4 03 42

e-mail: vidavnictvoSNU.ua@gmail.com